

LBRIS

We know
books

JEAN-CLAUDE LARCHET

ATHOSUL
și duhovnicii pe care
i-am cunoscut

Însemnări 1974-2015

Traducere din limba franceză
Marinela Bojin

editura
Σοφία

București

Cuprins

Introducere.....	5
1974.....	21
1978.....	105
După douăzeci de ani și cei ce au urmat... ..	159
1996.....	167
1999.....	173
2001.....	177
2002.....	181
2005	191
2007.....	197
2010.....	199
Schimbări și statornicie.....	207
Dimensiunea profetică a monahismului athonit pentru lumea modernă	217

1974

Pelerinajul pe care îl fac în iulie-august 1974 îmi permite împlinirea visului care nu a putut deveni realitate în timpul călătoriei neîncheiate în Serbia și Grecia cu doi ani în urmă, când șederea la mănăstirea din Celje, lângă părințele (canonizat între timp) Iustin Popovici, apoi la Meteore, lângă egumenul Emilianos și obștea sa, a durat mai mult decât prevăzusem.

Este o călătorie de noi descoperiri, de prime întâlniri, ce vor fi completate și aprofundate în timpul viitoarelor pelerinaje.

Luni, 29 iulie

Zboruri directe Paris-Tesalonic nu există încă. Trebuie să fac o escală la Atena, unde rămân peste noapte la hotelul... Athos.

Marti, 30 iulie

La sosirea la Tesalonic, trebuie să îndeplinesc numeroasele formalități care permit intrarea și șederea în Athos. Mai întâi merg la Consulatul Franței, de unde primesc patru for-

mulare, apoi la Ministerul Greciei de Nord, care păstrează unul dintre aceste formulare, își pune viza pe celelalte trei și, în plicuri sigilate, trimite unul dintre ele la Poliția pentru străini, iar pe celelalte două la biroul guvernatorului Muntelui Athos, din Kareia. Merg apoi personal la Poliție, care păstrează formularul primit, iar pe baza lui mi se dă un document de liberă trecere, care îmi permite să intru în Athos.

După-amiaza, străbat vreme de patru ore, în autocar, drumul dintre Tesalonic și Uranopolis, portul de îmbarcare pentru Sfântul Munte. Traversarea peninsulei Calcidice este lungă, dar minunată. Autocarul trece prin peisaje splendide, mai ales când se apropie de locul de sosire, de unde, de pe înălțimi, se văd întreaga peninsulă și Muntele Athos, a cărui culme se pierde în nori. Se fac numeroase opriri în sate pitorești, care-și păstrează aspectul de odinioară; îmi place în mod deosebit Arnea și casele sale cu o arhitectură tipic macedoneană. Ca filosof, mă emoționează trecerea prin Stagira, unde s-a născut Aristotel, și mă minunez cum un sat atât de mic a dat naștere unui atât de mare filosof, cel care i-a fost și pedagog gloriosului cuceritor Alexandru cel Mare. O altă emoție istorică o constituie traversarea canalului (de multă vreme colmatat) care Xerxes a pus să fie săpat în anul 480 î.Hr., în punctul cel mai strâmt al peninsulei Athos, ca un potrivit loc de trecere pentru flota sa, după ce flota condusă de generalul său Mardonios fusese aproape distrusă de o furtună, încercând să meargă de-a lungul coastei.

Îmi petrec seara și noaptea în încântătorul sat Uranopolis, care și-a păstrat aspectul tradițional și care, în afara localnicilor, cei mai mulți pescari, nu mai adăpostește decât pelegrini sau athoniți (monahi și muncitori) aflați în trecere.

Miercuri, 31 iulie

La ora 7, mă urc în caicul care merge la Daphni, portul principal al Athosului. Vasul merge de-a lungul coastei. După o destul de lungă zonă deșertică, presărată ici și colo cu câteva ruine greu de definit, se ivesc una după alta, succedându-se rapid, primele mari mănăstiri: Dochiaru, Xenofont, Sfântul Pantelimon, Xiropotamu (retrasă pe înălțimi). După două ore de drum, vasul acostează la Daphni. De acolo, trebuie să mergem la Kareia, capitala Muntelui Athos, pentru a îndeplini formalitățile de ședere. Odată ajunși, împreună cu ceilalți pelerini și câțiva monahi (puțini erau cei care călătoreau în acea vreme), iau autocarul care, pe un drum prost, de pământ, cu multe hârtoape, face o oră până la destinație. În primul sfert de ceas, urcăm din ce în ce mai mult, având o priveliște tot mai deschisă asupra mării și a mănăstirilor prin fața cărora am trecut cu caicul. În continuarea traseului, traversăm o mare pădure de castani și multe desișuri, până ce, coborând, se ivesc primele clădiri din Kareia. Împreună cu ceilalți pelerini, merg la biroul de poliție, care ține de guvernatorul Athosului, unde se păstrează unul dintre cele două formulare emise de Ministerul Greciei de Nord la Tesalonic, și își pune viza sa pe cel de-al doilea, pe care îl prezintă la sediul Sfintei Comunități, de lângă Protaton. Acolo primesc *diamonitirion*-ul, pașaportul meu athonit, semnat de mână de cei patru membri ai Sfintei Epistassii – reprezentanții permanenți ai Sfintei Comunități la Protaton –, care îmi va permite vreme de mai multe zile să vizitez diferite mănăstiri, schituri și sihăstria ale Athosului și să primesc acolo, în mod gratuit, casă și masă. Scap ca prin minune de tăierea părului – deopotrivă severă și aproximativă – efectuată de gărzile birourilor Epistassiei tinerilor pelerini care urmează moda anilor '60-'80, marcată de stilul *hippie*. Această mo-

dă nu este deloc apreciată la Athos când e vorba de „cei din lume”, invocând cu acest prilej cuvântul Apostolului Pavel: „pentru bărbat, dacă își lasă părul lung este ocară” (*I Corințeni* 11, 14); părul lung este un privilegiu rezervat monahilor (și în vechime împăratului Constantinopolului), care la Athos obișnuiesc să și-l țină înnodat în coc, sub culion.¹

Timpul nu-mi permite să merg să mă închin la icoana făcătoare de minuni *Axion Estin*, de la biserica din Protaton, nici să mă preumblu pe strada principală a pitorescului sat Kareia, așa că la ora 13 iau din nou autocarul care merge la Daphni, iar de acolo, la 14,30, caicul care merge la mănăstirea Sfântul Pantelimon.

Mănăstirea rusească Sfântul Pantelimon, dată fiind suprafața și însemnătatea clădirilor, este una dintre cele mai mari mănăstiri din Athos. La începutul veacului al XX-lea, în ea și în dependențele sale au viețuit mai mult de 3600 de monahi și primea zilnic în jur de 2000 de pelerini, pe care era în măsură să-i hrănească și să-i adăpostească! Din păcate, numeroasele încercări prin care a trecut i-au micșorat importanța acordată de marele număr de monahi. În primul rând, criza onomatodocșilor, care, între 1910 și 1914, a provocat alungarea din Athos a 1700 de monahi.² În al doilea rând, instaurarea puterii comuniste în Rusia, care a trimis în închisori și a ucis un mare număr de monahi din Rusia și a împiedicat venirea de noi monahi în Athos. În al treilea rând, cele două incendii, din anii 1956 și 1963, care au distrus două treimi din clădirile mănăstirii. Acum, în mănăstire viețuiesc numai treisprezece monahi – zece ruși și doi greci,

¹ Doar egumenul are dreptul de a tăia părul monahilor. A-l păstra netăiat este pentru monah semnul afierosirii sale lui Dumnezeu.

² Referitor la acest episod, a se vedea A. Niviere, *Les glorificateurs du Nom. Une querelle théologique parmi les moines russes du Mont Athos (1907-1914)*, Ed. des Syrtes, Geneva, 2015.

împreună cu egumenul, arhimandritul Gavriil, în vârstă de 72 de ani, care este un fiu duhovnicesc al avvei Siluan.

Stau de vorbă cu părintele Chiril, vorbitor de franceză, care cunoaște bine biserica Sfânta Treime din Vanves, al cărei enoriaș sunt. L-a cunoscut pe primul preot al acestei parohii, părintele Ștefan (Svetosarov¹), care l-a inițiat pe duhovnicul meu, părintele Serghie Șevici, în cunoașterea vieții monahale.

Iau parte la Vecernie în cele două biserici – cea închinată Panaghiei (unde slujba se face în slavonă) și cea închinată Sfântului Pantelimon (în care slujba se face în slavonă și în greacă).

După Vecernie, părintele Chiril îi cere părintelui Serghie, un tânăr ieromonah rus anglofon, să mă însoțească, ca să mă închin la cele mai prețioase moaște ale mănăstirii: cinstitul cap al Sfântului Pantelimon, Mare Mucenic și Doctor fără de arginți, care se păstrează în biserica ce-i este închinată. Este un sfânt față de care am o evlavie deosebită, pentru că m-am născut în ziua în care este prăznuit în Biserica Ortodoxă și este, într-un anume fel, al doilea sfânt patron și ocrotitor al meu, după Sfântul Ioan Botezătorul, mănăstirea având și prețioase moaște ale acestuia, la care de asemenea am privilegiul de a mă închina (pentru că în această zi sunt singurul pelerin din mănăstire).

Părintele Serghie mă conduce apoi printre ruinele clădirilor care au ars la biserica închinată Sfinților Petru și Pavel, unde sunt depuse oasele și craniile monahilor care au viețuit și au murit în mănăstire. Cel mai mult îmi doresc să mă închin la moaștele avvei Siluan, a cărui viață și ale cărui scrieri le prețuiesc foarte mult, și pe care duhovnicul meu – care a

¹ Părintele Ștefan, vechi monah din mănăstirea Valaam, a fost parohul bisericii din Vanves de la întemeierea ei în 1933 până în 1945, când a fost numit paroh al bisericii Sfinții Trei Ierahi, din strada Pétel.

primit ultima scrisoare scrisă de el și căruia acesta i-a binecuvântat intrarea în viața monahală – îl cinstește cum nu se poate spune de mult.¹

Avva Siluan încă n-a fost canonizat.² Osemintele sale se află așadar, fără vreo distincție particulară, printre celelalte, cu atât mai mult cu cât în mănăstire mulți monahi nu au conștiința sfințeniei sale, socotindu-l doar a fi fost „un bun monah”, ceea ce desigur nu poate decât să-l bucure pe acest călugăr atât de smerit, cu o viețuire neștiută de nimeni și care împlinea în mănăstire o ascultare umilă.³ Prețiosul său craniu se află la mijloc, la locul ușilor împărătești; este ascuns după o scândură, și nu poate fi văzut decât dacă te apleci. Părintele Serghie îmi spune că, pus în locul acela, e păzit de Dumnezeu. Față de celelalte cranii, cel al avvei Siluan are o strălucire deosebită (încă și mai izbitoare atunci când este privit de la o oarecare distanță). Numele „Schimonahul Siluan” este scris pe partea frontală a craniului. Cu o puternică emoție duhovnicească m-am închinat la neprețuitele moaște ale sfântului stareț.

¹ A se vedea cărțile noastre, *Le starets Serge*, Éditions du Cerf, Paris, 2004 și *Saint Silouane de l'Athos*, Éditions du Cerf, Paris, 2001, pp. 400-401 referitor la scrisoarea adresată părintelui Serghie [în rom., *Ține candela inimii aprinsă. Învățătura părintelui Serghie*, ed. a doua, Ed. Sophia, București, 2015 și *Dumnezeu este iubire. Mărturia Sfântului Siluan Athonitul*, ed. a doua, Ed. Sophia, București, 2015 – n. trad.].

² Va fi canonizat de Patriarhia de Constantinopol pe data de 26 noiembrie 1987.

³ Arhimandritul Sofronie (Saharov), care l-a avut ca duhovnic în ultimii ani ai vieții sale pământești, a fost cel care l-a făcut cunoscut prin cartea sa *Starets Silouane, moine du Mont Athos*. Această carte a avut multă vreme o difuzare confidențială, în format roneotip, realizată în 1948, înainte de a avea o primă, adevărată, ediție în limba franceză, în 1963. În timpul vieții sale, „monahul Siluan” nu a fost cunoscut decât de puține persoane cu care a corespondat și l-au vizitat, și nu s-a bucurat de notorietate în sânul mănăstirii în care a trăit [în rom., *Viața și învățătura starețului Siluan Athonitul*, ed. a doua, Ed. Deisis, Sibiu, 2004; *Cuviosul Siluan Athonitul*, ed. a doua rev., Ed. Accent Print, Suceava, 2013 – n. trad.].

Mergem apoi la trapeză, unde iau împreună cu monahii masa de seară. Sunt singurul oaspete din mănăstire. Mă minunez de chipurile monahilor, pe care se citesc o deplină smerenie și căință. Monahii ruși – mi se va spune de nenumărate ori – au la Athos renumele de a fi cei mai mari asceți.

După cină, stând afară alături de un monah, acesta și-a dezgolit laba piciorului, ca să văd cât este de neagră, căci, nespălată de mulți ani, era cu totul murdară. Ceea ce noi am considera drept o evidentă lipsă de igienă este privit în Athos ca un semn de asceză.

Iau parte la Pavecerniță, la orele 22.

Ora 2 din noapte este deja ora de sculare pentru Utrenie, Ceasuri și Liturghie.

După Liturghie, săvârșită de la ora 6 până la ora 8, la biserica Sfântul Pantelimon, se săvârșește Acatistul Sfântului Serafim de Sarov, unul dintre cei mai cinstiți sfinți în Biserica Rusă.

Îmi iau rămas-bun de la părintele Chiril, care îmi dă drept sfat să binevestesc tuturor credința ortodoxă în Sfânta Treime; el însuși se va ruga pentru parohia noastră de la Vanves, care are acest hram.

Joi, 1 august

La 8,30 iau caicul pentru Daphni, iar de acolo, la ora 11, caicul care face legătura cu mănăstirile de pe coasta de sud a peninsulei. Este un caic mai mic, construit după tiparul vechilor caicuri, cu motor, dar care are cârmă și velă, pentru cazurile – frecvente – de pană de motor. Dimensiunea lui mică îi permite să acosteze în toate porturile, unde apa este adesea puțin adâncă și unde cheiurile nu sunt decât sumar pregătite pentru acostare.